

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

ששים גיבורים
הגאון ר' שלמה
אנגלנדר שליט"א
ראש ישיבת
בית שמעיה
בני ברק
לזכות צאצאיו

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בת.ד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

בנות, רק יכול לא להתפלל שילד לו בנים [והביא רבנו דבמלאכת שלמה ברכות פ"ט מ"ב כ' דאפשר להתפלל עד סוף הריון אם יהיה זכר או נקבה, כמו דמצינו דלאה התפלל שיהיה לה נקבה, ונולדה דינה עיי"ש, וטען רבנו דלכאור"א לא להוכיח מאבות ואמהות].

שינוי העולם

שח רבנו: במדע הם מביאים שמצאו כל מיני דברים שאין היום, ומביאים מזה סימן רח"ל שהעולם קיים כבר הרבה שנים, מאה מליון שנה, מילארד שנה, אבל הם טועים כי לפני המבול היו אנשים ענקיים, כמו שכתוב במדרש על אדם הראשון שאפי' שלאחר שחטא והקב"ה מיעט בקומתו, עדין גובהו נשאר מאה אמה, ועשו להם בגדים מעלי תאנה, וכי אפשר לעשות בגדים מעלי תאנה, והעולם היה אחר לגמרי, בגודל, בחוזק ובכל דבר, ולמשל רק נח ובניו שהם בס"ה שמונה אנשים עבדו בתביבה וכ"כ הרבה חיות היו שם, וכתוב במדרש תנחומא שלא ישנו יומם ולילה בכדי להאכיל את החיות, ובגלל שהיו חזקים לא היו צריכים לישון אלא מעט מאוד, ואפילו בשמחת בית השואבה היו קצת מתנמנמים, ובתיבה גם את זה לא עשו.

הגובה של אנשים מלאחר המבול עד היום הוא ברובו כמו אז, וכן אמר לי מנהל אתרא קדישא שהקברים והשלדים של פעם הם כמו היום, וכן מבואר במשנה במקואות שמקוה זה אמה על אמה ברום שלש אמות, ואם נאמר שהיו גבוהים הרבה זה לא היה מספיק, ואילו תמיד היו אנשים שיוצאים מן הכלל כמו משה רבנו שהיה גובהו עשר אמות, וכי כולם היו עשר אמות גובה? וי"א שכל שבט לוי היו עשר אמות גובה, אבל לא כולם, והראיה שהקברים מאז לא כ"כ גדולים מהקברים בימינו. (רשימות הרה"ג ר' ישראל טרבלסי שליט"א)

חודש ימים

ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ. (נח ה, יד) סיפר רבנו שהיה משכיל אחד בזמן הגר"ח פרסם שאין מקור שחודש הוא ל' יום, ולדעתו חודש זה 25 יום, כששמע זאת הגר"ח נענה לאלתר שזהו נגד מקרא מפורש בפרשת נח (פרק' ח' פס' י"ד) ובחודש השני בשבעה ועשרים יום לחוד יבשה הארץ. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמי כט).

בגדרי מצות פריה ורביה

ואתם פרו ורבו ורבו ורבו בארץ ורבו בה. (נח ט, ז)

הנה הדין הוא דמצות פריה ורביה מקיים כשיש לו בן ובת, ויש לחקור אם זהו שיעור במצוה שמצות פריה ורביה שיעורה בבן ובת, או דגם בבן אחד קיים מצות פריה ורביה אלא שאינו נפטר מחיובו עד שיליד בן ובת. ונפקא מינה באופן שיהיה מציאות שידע שלא יכול להוליד שתייהם האם לא יהיה מחוייב להוליד אפילו אחד מהם, וכמו שנסתפקו האחרונים גבי אכילת כזית מצוה דבפחות מכזית אין מצוה כלל [ראה משל"מ פ"א מחו"מ ה"ז], והכי נמי אילו אינו יכול להוליד שתייהם אינו מחוייב אפילו באחד מהם, או דגם באחד יש קיום מצות פריה ורביה אלא שאינו נפטר מחיובו עד שיליד בן ובת ושוב אינו מחוייב יותר. וכצד הב' מסתבר. ולפי זה יש לומר דגם אם הוליד בנים שאינם מתייחסים אחריו יש בזה קיום מצות פריה ורביה, אלא דעדיין לא נפטר מחיובו עד שיליד בן ובת שיתייחסו אחריו.

ולפי זה יש לנטות ממה שכתב המנחת חינוך במצוה א', דיש לומר דגם גוי שהוליד יש לו קיום מצוה דשבת הנכלל בפריה ורביה, ולכן אף כשנתגייר מקיים מצות פריה ורביה אפילו שלא נתגיירו הבנים כיון דבשעה שהיה גוי היה אצלו קיום המצוה. ואף להשיטתו דרק אם יתגיירו הבנים לבסוף קיים המצוה, היינו משום דסבירא להו דלגבי ישראל אינו נפטר מחיובו על ידי מה שהוליד מי שאינו חייב במצות, [ואף על גב שהיה בזה קיום מצוה, וכמו שלא נפטר על ידי לידת בן אחד לבד, הכי נמי לא נפטר על ידי לידת בן הגוי], ורק כשנתגיירו מהני מה שהיה קיום מצוה דשבת בעודו גוי וכעת אינו מחוייב יותר, ודלא כמו שנקט המנחת חינוך דלפני שנתגיירו לא היה מצוה כלל.

ולדברינו אם בא בגיותו על בת ישראל והוליד ממנה בן ובת קיים בזה מצות פריה ורביה אם יתגייר אחר כך. (אילת השחר גיטין דף מ"א ע"א ד"ה והנה הדין הוא דפ"ו)

להתפלל על בנות

אמר רבנו שליט"א דאיתא בספרים הק' דאדם שיש לו רק בנים ורוצה שילודו לו בנות לקיים מצוות פרו ורבו, אין לו להתפלל להדיא שילד לו

¹ כמבואר ביבמות סא: במשנה ובטוש"ע תחילת חלק אבה"ע (סימן א' סעיף ה').

2 ובהו יישב רבינו באיה"ש בהמשך דבריו מה שעמדו ע"ד התוס' בכמה מקומות שהק' ליתי עשה דפו"ר וידחה לאו דלא יהיה קדש, ולכאור' כשישא שפחה לא יקיים פ"ו דהוולדות מתייחסים אחריה, ולפמ"ש מבואר שפיר, דגם בבנים שאינם מתייחסים אליו יש קיום מצוה, אלא שעדיין לא נפטר בזה ידי חיובו, וא"כ אה"נ דהצד חירות לא יפטר עדיין, אבל עכ"פ גם צד החירות יקיים מצוה. וע"ש עוד באריכות דברי רבינו.

3 תוס' ביבמות סב. ד"ה בני פו"ר כתבו בהא דקאמר דעכו"ם בני פו"ר, דלא בני חיוב קאמר דהא ב"נ לא מפקדו אפו"ר, אלא כלומר שבניהם נקראים על שמם, ועיין בדברי רבינו כאן שהוסיף דאפשר להעמיס משנ"ת בדברי התוס' הללו, וע"ע היטב מש"כ רבינו באיה"ש יבמות כב. ד"ה ובתוס', לבאר מה שיצא יד"ח פו"ר בבנים שהיו לו בגיותו אע"פ דגר שנתגייר כקטן שנוול דמי (ע"ש בתוס' ביבמות), דהביאור דכמו דלענין עבירה שעשה לא פקע האיסור כשנתגייר, וה"נ לענין מצוה שעשה בגיותו לא פקע כשנתגייר. [וכ"כ בספר דברות משה קדושין סימן מ"ג ענף ו]. ועיין מה שהארכנו בזה הרבה להלן? בגדרי גר שנתגייר דרק לעניני קורבה אמרינן כלל זה אבל האיש נשאר אותו האיש, ואכ"מ.

4 באיה"ש יבמות כב. ד"ה ועדיין קשה, עמד רבינו בהא דקיים פו"ר בבנים שנוולו בגיותו, הא רחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם ואינם מתייחסים אחריו, ואין יצא בזה יד"ח פו"ר, ועי"ש מש"כ רבינו בזה. ואמנם לכאור' י"ל דהא דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם היינו דוקא בבא על ישראלית, אבל בבא על הנכרית שפיר מתייחס אחריו, וכמ"ש ביבמות סב. דעכו"ם אית ליה חייס ורק עבד לית ליה חייס, אולם עיין ברמב"ן יבמות צח. מבואר כד'

ענין בפרשה – גשמים

גבורות גשמים

בברכות ל"ג א' תנן מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ומפרש בגמ' א"ר יוסף מתוך ששקולה כתחיית המתים לכך קבעוה בתחיה"מ, ובתענית ז' א' אמרינן דר' אבהו פליג וס"ל דגדול יום הגשמים מתחיה"מ משום שהגשמים הם בין לצדיקים ובין לרשעים משא"כ תחיה"מ שהוא רק לצדיקים.

וצ"ב בסברת ר' אבהו דיותר גדול יום הגשמים בזה שניתן גם לרשעים דאדרבה הא רואים שהקב"ה אינו רוצה שהרשעים יהנו מדברים טובים כדמצינו דהאור שנברא במע"ב ה' אור גדול מאוד, ואיתא בחגיגה י"ב א' שהקב"ה אמר שלא טוב שגם הרשעים יהנו מזה וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא.

וצריך לחלק דשם שהעולם יכול להתקיים לולא אותו האור וכפי שרואים במציאות אז הקב"ה גנזו דאינו רוצה שיהנו ממנו הרשעים שא"כ הגשמים דאין קיום לעולם בלי זה דאין מה לאכול ממילא ע"כ גם הרשעים צריכים ליהנות מהם ומה דס"ל לר' אבהו דיותר גדול יום הגשמים דהנה באמת במה גדול יום הגשמים וכי היום גדול אלא הגדלות שבו הוא בזה שהקב"ה עושה דבר דניתן על ידו אפשרות לבני אדם להתפעל ולהרגיש בעומק הלב שצריך להודות לה' על חסדיו יתב' שעושה אתם וע"י זה שנותן יותר אפשרות להכיר את החסד במה שגם הרשעים נהנים מאותו חסד אז הוא יום גדול מאד דהנה כתוב תהילים פ"ט ג' עולם חסד יבנה ובלי חסד הקב"ה לא ה' בורא את העולם ורש"י בפרשת בראשית א' א' כתב שהקב"ה רצה לברוא את העולם במדה"ד וראה שאינו יכול להתקיים והקדים מדת רחמים ושיתפה למדה"ד וא"כ כשיש חסד רק לצדיקים אע"פ שזה ג"כ חסד אבל ביום הגשמים שעושה חסד גם עם הרשעים שיכולים להתקיים ע"י זה הוא חסד הרבה יותר גדול דבעצם הם היו צריכים להיענש וכשנותן להם חיות הרי זה חסד גדול מאוד ומשו"ה גדול יום הגשמים דע"י הנהגת הקב"ה בבריאה אנו משיגים מה זה אלקות דהא אותו יתב' א"א להשיג אלא ע"י מה שאנו רואים ומשיגים יותר את הנהגתו יתב' זה נקרא יותר השגה בו יתב' וכפי כמה שמשגיגים יותר את הנהגתו בחסד זה יותר השגה.

וההבדל בין כשמשגיגים לבין כשלא משיגים הוא גדול מאוד דהנה בספרים מובא על הרס"ג שהתארח פעם אצל בן אדם שלא ידע שהוא הרס"ג וכיבדו כרגיל ולא במיוחד כראוי לאורח כזה ואח"כ כשנודע לו שזה שהתאכסן אצלו ה' הרס"ג הוא בא לבקש ממנו מחילה וא"ל הרס"ג למה אתה צריך לבקש ממני מחילה הרי לא עשית לי רע, וענה לו לפי שלא כיבדתיך כראוי לפי מדרגתך דאם הייתי יודע מי אתה הייתי מכבדך הרבה יותר, וכתוב דמשום זה הוא עשה כל יום כל מיני סיגופים בגלל שאמר שהיום הוא משיג יותר את הקב"ה עד כמה גדלותו ונמצא דאתמול שלא הכרתי כ"כ כמו היום אז מה שעשיתי אתמול לא הי' כפי הכבוד הראוי והחשיב זה כעבירה כאילו שלא כיבד וכמו אותו בעל אכסניא שביקש ממנו מחילה על שלא כיבדו כראוי א"כ לדעת את הנהגת הקב"ה בבריאה זה נקרא השגה ואם אינו משיג אז יוצא שלא מכבדו כראוי.

ולכן ס"ל לר' אבהו דביום שעושה חסד גם לרשעים זה נקרא יום גדול דיום שמשגיגים בו את גדלות ה' ע"י שרואים ירדת גשמים שזה נותן חיים לכולם הוא יום גדול דחסד כזה גדול מרומם את האדם להכיר את גדלותו ומה שמשבח יהא בהכרה מלאה אבל צריך לשים לב ולהתעמק כי אם לא מתעמקים אפשר לראות ירדת גשמים ואפילו לאחר שהי' ח"ו עצירת גשמים ולא רואים שנעשים בעלי תשובה מזה ועל האדם לראות ללמוד מהדברים שקורא בעולם כדי להוציא מהם תועלת לעבודת ה' והתועלת הגדולה הוא להכיר את חסדי ה' שבכל צעד ושעל.

ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה

הנה בברכת אתה גבור משתמשים בשם גשמים דאומרים ומוריד הגשם אבל כאן בבקשה אומרים ותן טל ומטר ו"ל דשם שמזכירים את גבורות ה' הגבורה הוא בעצם הורדת הגשמים ומשו"ה אומרים ומוריד הגשם

אבל כאן שזה בקשה על ירדת הגשמים. מזכירים את הגשמים בלשון מטר ואומרים ותן טל ומטר שזה מלשון מטרה דהיינו בקשה שהגשמים ירדו במקום הנצרך. [ועי' עוד בחשק שלמה תענית ב' א' למה כאן אומרים מטר ולעיל אומרים גשם].

ומה שמוסיפים לבקש על פני האדמה י"ל שזה לאפוקי שלא ירדו בים וכדו' במקומות שאין מזה תועלת הנצרך לבני אדם, ומ"מ צ"ב מה צ"ל על פני האדמה דאפשר לומר על האדמה.

ותן ברכה

בקץ אנו אומרים ותן ברכה. והנה גם בימות הגשמים אם יאמרו ותן ברכה נכלל בזה בקשה על גשמים דהא בלי גשמים לא יהא ברכה, אלא שצריכים לפרש את הבקשות.

שמור והצל שנה זו

בתפילה בעת עצירת גשמים מבקשים שמור והצל שנה זו וכו' וחליים רעים וקשים, דכשיש עצירת גשמים זה מדה"ד רח"ל ולכן צריך רחמים על הכל.

מוריד הגשם

השיב רבינו בשנת תש"ס במכתב לשואל, ששאל איך צריך לומר מוריד הגשם – בסגול, או מוריד הגשם – בקמץ. והשיב לו רבינו בכת"י קדשו: **רוב רבנים סוברים גשם [בסגול]** אבל דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. [א"ה ראה בס' ברכות החיים לרבי חיים קרויס זצ"ל שהאריך בכל זה].

הודאה על גשמים.

אמר רבנו הנה בברכת הודאה שמוזכר בהלכה על גשמים הרבה לא אומרים את זה, ואין לומר מחמת שהיום אפשר להביא מים ממקומות אחרים, זה אינו, כיון דאכתי צריך מים בכל מקום, אלא שזה ברכות הרשות.

ואמר רבנו ע"ע שאע"פ שהיה לו בביתו בכפר סבא עצי תות בחצר, לא בירך ברכה זו, כיון דהוא עצמו לא אכל מהעץ הזה אף פעם אלא ילדים היו נכנסים ולוקחים.

וכן בביתו ברח' חזון איש אינו מברך על אף שיש לו עץ אתרוג בחצר כיון שבדרך כלל אינו מוציא פירות.

לפשוט עקמומיות

מצינו בגמ' בברכות (נטא, אריב"ל לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומיות שבלב שנא' והאלקים עשה שייראו מלפניו.

והמהרש"א מסביר משום שהרעם הוא דבר המחריד ביותר ואין ידוע בו תועלת לעולם, ומשו"ה קאמר דלא נבראו אלא לפשוט וכו' דהיינו להחריד להלבבות של המינים שישבו.

וצ"ב מה ענין פשוט שבלב על הרעמים, ועוד שהרי רואים דאע"פ ששומעים רעמים נשארים בעקמומיות ולא משפיע.

אלא נראה **דטבע האדם דכששומע דבר מחריד הוא נכנע ומרגיש אפסיותו, דשורש החטאים זה אי הכנעה**, דאדם אינו נכנע להקב"ה כמו שאינו נכנע לאנשים, דמרגיש אני עושה, אני רוצה, ובסוטה (ה, א) אמרו דכל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, ואיך זה רק גאוה על אנשים, אלא לכל אחד יש בלב אי הכנעה להקב"ה וזה שורש וסיבת החטאים, וכששומע דבר טבע מחריד, מרגיש באפסיותו כנגד בוראו ובא לידי הכנעה, וזה פשוט עקמומיות שבשלב. ואע"פ דרוב בני אדם לא משתנים כששומעים רעמים, זה משום שבכח האדם להכביד את לבו, וכמו פרעה דהכביד את לבו ולא הועיל כל האותות והמופתים שראה, אבל בכח הקולות והברקים ושופר לעורר את הלב. (ימלא פי תהלתך ימים נוראים עמ' קצז)

ברכת רעמים

שמעתי בשם מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א שאמר שברכת רעמים מברך אחת לעשרים וארבע שעות ואינו חלוי ביום ולילה וצ"ע. (הגאון רבי נפתלי קופשיץ שליט"א בקו' מעדני כהן ח"ב עמ' קצ"ז, ועי' הליכות שלמה תפילה עמ' רפז)

יום היארציית של תושבי בריסק ונכללם משפחת רבנו - הי"ד

נעקדו על קידוש ה' ע"י הגרמנים ימ"ש ביום ד' חשון תש"ג

לרגל שבת היארציית נביא כאן מזיכרונות רבנו שליט"א אודות העיר בריסק ומנהגיה וראה בס' אעלה בתמר מתורת בריסק עוד ענינים בהרחבה.

אחרי הגרי"מ פאדווא נתמנה הג"ר צבי הירש אורנשטיין נכד של הישועות יעקב וחיבר ספר ברכת רצ"ה, אבל לא נמשך רבנותו זמן רב לפי שהיה ממדינת גליציה ולא נתנו לו הרשויות אישור שהיה רק שלש שנים ואח"כ הכורח לעזוב את המקום. אחריה היה כמה שנים הג"ר מאיר יונה בעל הר המוריה על הרמב"ם עבודה, אבל לא היה בגדר רב המקום לכן לא כתבוהו בלוח הרבנים הנ"ל.

אחריה היו המהריל"ד הבית הלוי, הגר"ח, והגרי"ז. בפטרקוב היה רב גדול הגאון בעל נפש חיה ודיברו שיבוא להיות הרב דבריסק ולבסוף לא יצא לפועל.

הת"ת דבריסק

שח רבנו: אני למדתי בת"ת דבריסק וזה היה הת"ת היחיד והיו שם כחמש מאות ילדים. היו עוד כמה בתי ספר מסוג תחמוני של אנשי המזרחי ואנשי תרבות, והיו נסיון גדול להרבה מיהודים לשלוח את ילדיהם למוסדות שלהם.

בת"ת שלמדתי בבריסק היו הרבה ילדים ולא כולם היו ממשפחות טובות כ"כ, היה הרבה ילדים ממשפחות שנמשכו למזרחי ובכל זאת כולם למדו באותה תלמוד תורה. גם הגרי"ז שלח את ילדיו לת"ת שם, ואמנם את בנו הגדול לא רצה לשלוח שילמד יחד עם כל הילדים אבל את בנו הגרמ"ד שלח שילמד שם.

מכיון שהיה רבנו שליט"א המצוין ביותר בת"ת פטרו אותו מלימודי חול, ובזכות זה לא ידע את השפה הפולנית.

איזהו נשך

בכתה ו' [כשהייתי בן ט] למדנו פרק איזהו נשך, אצל מלמד שהיה חסיד קאצק, זכרוננו כשאחזנו בדף ע' עמ' ב' המלמד שאל אותי שאלה על תוס' ונתן לי סטירה, שאלתי אותו למה הכה אותי ואמר לי שזה חוצפה לשאול כך וכי אתה רוצה עוד מכה, וזה היה הפעם היחידה שקיבלתי מכה בחיידר. אני הייתי הכי קטן בכיתה. [ודעת רבנו שליט"א שעדיף להתחיל ללמוד עם ילדים גמרא בגיל 9-10] המלמד בכתה ח' היה מלמד טוב אבי החזיק ממנו, ולמדתי אצלו שנה וחצי.

קידושי שחוק

סיפר רבנו כשלמד בחידר בבריסק היה שם פעם שאלה של קידושי שחוק שאחר הנערים שיחק בטבעת ואשה אחת ביקשה ממנו את הטבעת והוא נתן לה ואמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, והייתה עשתה רעש גדול על הדבר שאינה חפיצה בקידושו.

הניקור

בתקופת הגזירה על השחיטה היה קשה להשיג בשר, וזקני השוחטים הלכו לביאלסטוק שם היה זקן מומחה לנקר אחוריים, ולמדו מהם את הניקור, והיו מוכרים את זה בבריסק, ויצא שם שבבריסק מקילים בשחיטה, ובעירות באיזור היו רגילים לומר על בשר טריפה תשלחו את זה לבריסק שם יכשירו את זה.

אביו ר' נח צבי [ראה באריכות בגליון פר' נח תשע"ה אודותיו]

סיפר רבנו: היה חתן שהבטיחו לו הרבה כסף ולבסוף לא יכלו לעמוד בהבטחה והחתן סירב להיכנס לחופה עד שלא יביאו לו את כל הכסף, ורצה לעזוב את השידוך וזכרוננו שאבי ז"ל ישב עמו כל הלילה וניסה להשפיע עליו ולשכנע אותו שיסכים לוותר, אבל החתן היה עיקש בדעתו ולא הצליח להזיזו מדעתו. ולבסוף היה שהכלה חלתה ומתה רח"ל.

הריגת אחותו

סיפר רבנו שאחותו מרת גולדא הי"ד היתה אמורה להתחתן בל"ג בעומר - עם בחור מתלמידי מרן רבי ברוך בער זצוק"ל, ונקרא זלמן לויצער הי"ד, ולא נודע לבסוף אם התחתנו או לא, ולא נשאר מהם זכר, בהיכחד כל העיר בריסק הי"ד. ארץ אל תכסי דמם. וסיפר רבנו שאמר לו הגרי"ז אידלמן זצ"ל שלמד בקמניץ יחד עם זלמן לויצער שהוא היה המתמיד של הישיבה ומופלג בתורה ויר"ש. ובכל שנה ביארציית לומד רבינו משניות לעילוי נשמת הוריו ואחיו ואחותו הי"ד פרקים לפי אותיות שמם.

תפילת מנחה

בבריסק היו מתחילים מנחה גם 5 דקות אחרי השקיעה, ואמנם החזון איש הקפיד שלא לאחר אפי' רגע מהשקיעה. ואמר רבנו שעד לפני מאתיים שנה נהגו בבריסק כדעת ר"ת אף לקולא, אבל אח"כ כבר לא הקילו כ"כ.

צלם בהיכל

הארון קודש של בית הכנסת הגדול בבריסק היה גבוה מאד, גובה שלש קומות, הביאו אותו ממקום אחר והשקיעו בו הרבה כסף והיה מעוטר בפיתוחים ועיטורים. פעם אחת עלו למעלה ונדהמו לראות 'צלם בהיכל' שלמעלה גבוה בצד הפנימי היה מלא כולו בצורות של צלב, מפאת שהנכרים שעסקו בעיטור הארון עשו אלו הצורות. ונשאלה שאלה מה לעשות בזה, האם יש לזה דין ע"ז וטעון איבוד או שיש לזה קדושת ארון קודש וטעון גניזה, והרבנים בבריסק נדרשו בשאלה זו.

גורל על קדיש

בבריסק נהגו החיובים להטיל גורל ביניהם מי יזכה באמירת הקדיש, שלא היו אומרים את הקדיש ביחד רק אחד היה אומר לבדו. ובני הגרי"ז היו אומרים יחד כיון שזה על נפטר אחד.

ברכת החמה

לא נהגו הנשים לומר ברכת החמה בבריסק. [וגם לתשליך לא יצאו, ראה בגליון ראש השנה תשע"ה]

יושבת על הנהר

בריסק היה מסובבת בשני נהרות נהר מכוביץ ונהר בוג, ובשטרי גיטין שנכתבו בבריסק היו כותבים של שני הנהרות בעיר בריסק דיתבא על נהר מכוביץ ועל נהר בוג. [א"ה ועי' תשובות מהר"י פדווא סי' כ"ח שהאריך בענין כתיבת גט בעיר בריסק הי"ד בפ"ת סי' קכ"א סקל"א].

חתונות בער"ש

בבריסק העולם היו עושים חתונות או ביום שישי או במוצאי שבת. ופ"א הי שלג גדול והחתן לא הצליח להגיע לחתונה רק ביום א' אחה"צ, וציין רבנו שהיום אף אחד לא עושה כן וחבל דזה היה יכול לפתור כמה בעיות.

בריסק החדשה

מתחילה בריסק הי' במקום אחר, ובערך בשנת ת"ר יצאה פקודה לפנות את כל העיר ולהפוך אותה לעיר מבצר, ורצו דוקא את השטח הזה מכיון שהמקום היה גבוה יחסית ואכן העבירו את כל העיר למקום אחר והוא בריסק החדשה. הרב הראשון בבריסק החדשה היה הגרי"מ פדווא ולבית כנסת שלו קראו בית הכנסת הרב, ושם המהריל"ד התפלל והגרי"ז היה מוסר שם את השיעורים שלו בקדשים. והיה שם כולל נובהרדוק, [ואני ג"כ לפעמים הייתי לומד שם].

העברת בית הקברות

בזמן שהעבירו את בריסק הישנה ממקומה חפרו החיילים במקום ומצאו במקום אחד הרבה עצמות ואספו מהם 11 שקים והעבירו אותם לידי היהודים, ועשו להם לוייה והעבירום לקבורה במקום אחר, היה שם מת אחד שנשאר שלד שלם, דהיינו ללא בשר רק כל שלד העצמות היה בשלימות. ואמנם כשהתעסקו בו התפורר אך כל הזמן שלא נגעו בו נשאר שלם, והיה דבר פלא. [וראה בשפת אמת על אבות רפ"ג שכתב גם בימינו נשמע כזאת שבעיר בריסק חפרו במקום הקברים ומצאו ב' אנשים שלמים וכו'].]

רבני בריסק

בבית הכנסת בבריסק היה לוח של כל שמות הרבנים משנת ר"ל ואילך, נ"ג רבנים, רוב הרבנים היו ממשפחתו של השר ר' שאול וואהל שהיה מקרוב למלכות והיה מלך לפולין ללילה כאחד כידוע, והיו לו בנים וצאצאים תלמידי חכמים חשובים, כולם היו אנשים גדולים וגם הוא עצמו היה צדיק גדול, האחרון ברשימת הרבנים בלוח היה הגרי"ז. ומפליא שכבר שעשו את הלוח שנים רבות לפני כן בצורה כזו שהרב האחרון יהי הגרי"ז ויותר אין מקום להוסיף אחרים.

יום היארצייט של מרן הגאון רבי שמחה זעליג ריגר הי"ד ראב"ד דבריסק וראש מורי הוראה בדורו נלב"ע ד' חשוון תש"ג

כפי שכבר הבאנו בגליונות בשנים קודמות שרבנו שליט"א היה ש"ב של מרן הגרש"ז זצ"ל, וקיבל ממנו הרבה תורה והוראה. וסיפר רבנו שהיה תקופה של שנה בערך שהיה הולך כל לילה לישון אצל הגרש"ז וכך נזדמן לו להיות במחציתו ולקבל הרבה ממנו בתורה ויר"ש

ברכה על בייגלך

כשהייתי בן י"ב שאלני הגרש"ז במבחן עמ"ס יבמות, מה יש לברך על בייגלך שהוא בצק חלוט במים ואח"כ אופים אותו, ואז היה מאוד מצוי והיום לא כ"כ, והשבתי מסוגיא דפרק החולץ (מ, א) דחליטה ואח"כ אפיה ברכתו המוציא.

גביע המתפרק

שאלתי פעם את הגרש"ז בדבר הגביעים המתפרקים אם מותר לטלטלם בשבת והוא דימה את זה לההיא דשו"ע סוף סימן רע"ט ע"ש.

עשיית קרח

הגרש"ז כתב מכתב להג"ר משה סולובייציק הבן של הגר"ח שבו הוא מתיר לעשות קרח בשבת ואין משום חשש של מוליד. ונדפס בהפרדס חלק ג' חוברת ח' ס"ד. [וז"ל מה שהעיר מר"י משה לעויין דאם שם המים בהתבה שיעשה קרח אסור משום נולד, לפי פסק רמ"א בסי' ש"ח סעי' ט"ז דבמקום צורך יש לסמוך על סברא ראשונה דמותר ליתן מיני פשטידא נגד המדורה אלמא דלית בה משום נולד כיון דהוי ממילא ולא בידים ולא שמענו מעולם לאסור את השלג היורד בשבת להשתמש בו לתת אותו לתוך הכוס משום נולד, כיון דמעיקרא בהיותו מים היה משקה, וגם כשנקרש מועיל בו מחשבה לעשותו משקה ולא לעשותו אוכל כדאיתא בנדה ד' י"ז אלמא דהיא יותר קרוב להיות משקה ואין בו משום נולד, ופשוט דהא מיני פשטידא לאחר שחממו אותה עוד הפעם נקרש השמן בשבת, ומותר במקום צורך להחמם עוד הפעם ולית בו משום נולד, עוד העיר מר משה אהרן דיש לאסור משום מגבן דהוי ככונה, באמת הלא אינו מגבן בידים, אין זה אלא גרמא דעשיה הוא דאסור בשבת אבל גרמא שרי כדאיתא בשבת ד' ק"כ, גם יש לומר כיון דאינו דבר של קיימא דכשבא למקום חם הוא נמס אין בו משום בונה].

ניתוח לכהמות

הגרש"ז העיר לי במה שבזמנינו מנתחים את הבהמות ועושים להם כל מיני טיפולים וניתוחים כדי לרפאות אותם ולהאריך את חייהם דיש לדון אם דינו כטרופה, שהרי אמרו טריפה אין לו תקנה, והיום הלא מנתחים אותם וחיים זמן רב אפילו כמה שנים. [ועיי' חזון איש יור"ד ס"ה סק"ג שדן בזה].

ד' חלקי שו"ע

הגרש"ז סיפר לי על א' מפורסם שלמד עמו בוואלאזין שדרכו היה ללמוד בכל יום ענין א' מד' חלקי שו"ע. עוד סיפר על הג"ר גרשון אדלשטיין גאב"ד שומיאץ ומח"ס בן אריה שהיה ידיד של הגרש"ז מוואלאזין ואמר שכוחו הגדול היה יותר מאחרים שהתפרסמו בגלל שהיו ראשי ישיבות אלא שלא החזיק ישיבה ולכן פחות התפרסם והיו קוראים לו רבי גרשון קמינצער ע"ש עירו קמניץ..

לא אבה יבמי

סיפר הגרא"י צוקר שליט"א ששמע מרבנו, שהגרש"ז עשה חליצה לאשה אחת שבעלה נפטר ללא ילדים בעזרת נשים של הבית כנסת, והקריא לה שתאמר את הפסוק לא אבה יבמי והאשה לא הצליחה לומר תיבת יבמי' בהיגוי הראוי והגרש"ז החזיר אותה כמה וכמה פעמים עד שאמרה בדקדוק הראוי. [אמנם רבנו שליט"א אמר כעת שאינו זוכר ד"ז, וכנראה שמע ד"ז הגרא"י מחמיו הגאון רבי ברוך רוזנברג זצ"ל שהיה גם יליד בריסק].

מכתב הגרש"ז ריגר שליט"א כשרות הגלטיין

בגליון נח תשע"ה הבאנו שיש מכתב מהגרש"ז זצ"ל לרבנו בענין הגלטיין, וכעת בקובץ מוריה אלול תשע"ה עמ' ע"ו נדפס מכתב הגרש"ז זצ"ל לרבנו על כשרות הגלטיין. ומוקדם מקובץ 'אסופה' י"ד תמוז תשע"ה - צילום כתי"מ מס' 424 אמנם הם קבלו רק העתקה מהמכתב המקורי ולכן חסר להם כמה ענינים, ואנו זכינו לתקן את הדברים לאור המכתב המקורי לרבנו שליט"א [כל הנוסף על המכתב מודגש, (מלבד תוספת אותיות שלא ציינו), ודברים שנכתבו רק בהעתקה ולא במקור מוקפים בסוגריים].

ברכה מרובה לכבוד ש"ב הרב הגאון מוהר"ר אהרן לייב נ"י

[תשובה]. בדבר הדשעלאטין. בתורת כהנים שמיני פ"ד [פ"ב] ה"ח ושם בפ"ג ה"י, ומבשרם ולא מן העצמות, היינו דאין בהעצמות איסור של בהמה טמאה, ולא של דג טמא, ולא של נבילה וטריפה. ומ"מ פסקי ביו"ד סי' צט [רס"א] דעצמות האיסור מצטרפין לבטל את האיסור.

ובפרמ"ג מקיל יותר דגם עצמות הרכות כשרות, והטעם מעצמות כשר.

והנה בהלוח של ישיבת עץ חיים בירושלים משנת תרע"ב, נדפס כל המלאכה של הדשעלאטין, מר' לייב ז"ל גארדון שהייתי מכירו ליי"ש והי' כעמיקער, וכתב שם כי השומן שבהעצמות הוא מקלקל את הדבר, וע"כ מלבד שמסירים את המוח והשומן, ומגעלים העצמות עוד שופכים על העצמות דברים חימיים מפגימים ומפליטים כל שמץ שמנונית ונשאר רק העצמות, והנה העצמות הם מחמר העצמות אשר הוא כמין עץ ומדבר המדבק כל מה שהוא עץ לחברו, ושופכים עליהם דברים חימיים השורפים ומכלים את חומר העץ של העצמות ולא נשאר רק המדבק [דער קלעפער] והמדבק נקרש ונעשה ממנו הדשעלאטין, וכפי זכרוני משימים טיפות של אנאנאס או של פאמעראנץ [- תפוז] כדי לבטל הריח רע מהדברים החימיים. וכתב שם דמה שקורים 'פישקלייא' הוא שיבוש הלשון וצריך לקר'ת 'פוסקלייא' כי הוא נעשה מעצמות הרגל, והנה הוא פשוט להיתר, ומה שכתבת כי בכל תפוצות ישראל הוא מוסכם לאיסור, מלבד שאינו אמת רק כי זה מקרב נודע לקצת בני הישיבה כי נעשה עצמות, וחשו כי מי יודע אם מעצמות כשרות או מן אסורות, ופרסמו בין קצת יראים לאיסור ולא ידעו דעצמות של איסור הוא דבר המותר, וגם לא ידעו את המלאכה אבל באמת הוא מותר, וראוי להשיג הלוח של תרע"ב של עץ חיים.

ובדבר השפראטין האוכלים השפראטין יודעים כי הוא דבר חי כבוש בשמן.

ויתברך בכל טוב וברכה. מוקירו שארו. שמחה זעליג מו"ץ פה בריסק [תרצ"ח]

הריגתו

המשטרה הגרמנית לקחה את ר' שמחה זעליג וחתכו לו בתער חצי זקנו עם הבשר וגלגלוהו מכל המדרגות. בנס נשאר בחיים, ולבסוף נהרג עם כל אנשי העיר ה' יקום דמו.

רך כקנה

נין הגרש"ז הגיע לרבנו שליט"א וביקש ממנו שיספר לו משהו על זקנו, אמר לו רבנו: אני יגיד לך דבר טוב ממנו, מה שהיה רגיל תמיד לחזור ולומר 'לעולם יהיה אדם רך כקנה', וזה הי' ההנהגה שלו בעצמו שהיה נאה דורש נאה מקיים, ומעולם לא פגע בבן אדם.

משפחתו

סיפר רבנו: שם משפחתו של הגרש"ז היה מגולנסקי [וכך נשאר שם משפחתו של אחיו שהיה גר בבריסק], וכשהגיע הגרש"ז לגיל גיוס לצבא, נסע לעיריה איליא שם מצא זקן אחד וזייפו מסמכים שהוא אבא שלו ועי"כ נפטר מהצבא [עם תוספת שוחד] שהיו פוטרם מהצבא את הילדים של הורים זקנים. ואחרי תקופה נאלץ גם ללכת משם לריגא ומשם נקרא שמו ריגר.

בישול ביצה עם דם

הגאון הגדול רד"ל שליט"א הביא ששמע בשם רבנו בשם הגרש"ז אם בישלו ביצים ביו"ט ונמצא בא' מהן דם דאמנם מצד הדם יש ביטול ברוב,, אבל כאן כולם אסורות עד מוצאי יו"ט מחמת דיש בזה איסור מוקצה והוי דבר שיש לו מתירין, והעיר בזה הגר"ד"ל מכמה צדדים ואכ"מ.